

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI

AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe $\frac{1}{2}$ an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>REDACȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alexandru Ni- colescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: „Cultura Creștină”. Balázsfalva.</p>
---	---	--

Al patrulea împrumut intern de războiu.

Guvernul statului ungar, acum în a douăzeci și doua lună de îngrozitor războiu pustitor, apelează a patraoară la sentimentul de datorie al cetățenilor, invitându-i, să contribuie din avutul lor la suportarea cheltuelilor extraordinare, ce le reclamă nefericita epocă, în care toate popoarele europene sunt avizate la propriile lor puteri materiale.

E ușor de priceput, că între împrejurările grele, prin care trecem, statul, pentru continuarea războiului și pentru asigurarea învingerii finale, are trebuință de brațe și de bani mulți. Brațe sunt. Acelea însă trebuiesc înarmate; trebuie să fie în ele însufleșire, putere și statornicie. Spre scopul acesta nu-i deajuns iubirea de patrie și spiritul de jertfă al luptătorilor. Trebuiesc și bani din greu spre acoperirea lipselor, a căror mulțime și mărime noi, cari suntem la adăpost, nu le putem ști. Atâta știm însă, că averile private ale statului și diversele competențe și contribuții ordinare, ce se încasează, nu sunt suficiente pentru acoperirea cheltuelilor extraordinare. Din cauza aceasta se adresează statul cetățenilor proprii pentru creditarea banilor de lipsă în forma unui împrumut.

Autoritățile bisericești, școlare și administrative, gazetele și revistele îndeamnă și sfătuiesc publicul mare, să ia parte la noua emisiune a împrumutului de războiu, punându-se toți, cari numai pot, în o nobilă emulare pentru succesul acestei necesare, mărețe și umanitare operațiuni financiare. Precum mamele spartane își trimiteau fiii în luptă, ca să învingă, ori ca prin moartea

lor de eroi să ridice gloria patriei și precum beliducele aruncă ostașii în foc, ca să doboare pe dușman, ori ca prin jertfirea lor să asigure învingere combatanților, cari le urmează, tot astfel se cere acum dela cei cu stare materială, să aducă jertfă pe altarul patriei din avutul scutit și apărat de aceia, pentru cari se cere.

De altcum ceeace se cere dela singulari și dela societăți ca împrumut voluntar de stat nu e tocmai jertfă. Incontestabil, că e un mare bine pentru stat, dar, relative, nu-i un bine mai mic nici pentru care dă împrumut statului, — cum e câștig nu numai pentru debitorul cult, harnic și crușător, care contrage un împrumut productiv, ci și pentru institutul, care în toată liniștea creditează aceluia, despre care știe, că întrunește destule garanțe morale și materiale. Ce privește garanța, nimenea nu o poate da în măsura, în care o dă statul. El e cel mai bun și mai sigur debitor, având și voința și puțința de a răspunde îndatoririlor luate față de creditorii săi, anume are un colos de avere în edificii scumpe, în pământ fructifer, în păduri valoroase, în întreprinderi însemnate industriale și comerciale și în multe mijloace de comunicație, are cetățeni deștepti și harnici, dela cari adună diverse contribuții, e consolidat înlăuntru, are o situație favorabilă pe câmpul de luptă și poate să sporească și mărească impozitele pentru împlinirea obligamentelor, ce le ia asuprași.

Un debitor, care prezintă atâtea garanțe, că poate să-și achite datoriile, trebuie ajutat mai ales că și tu, cu gândirea, cu sentimentele și cu avutul tău faci parte din personalitatea puternică morală a lui. Pe lângă garanța materială a statului și pe lângă conștiința atenenței la aceasta unitate viguroasă spirituală mai sunt și alte împrejurări, cari militează pentru sprijinirea cât mai caldă a statului întru realizarea planului său. Se știe adecă, cumcă liferanții, comercianții, industriașii și agricultorii, cari produc mai mult decât reclamă traiul lor, au ajuns la mare abundență de numărar, tot așa și institutele de credit și economii, cărora li-s'au replătit în mare parte capitalele împrumutate și li-s'au oferit capitale însemnate ca depuneri. Banii adunați în timpul de față foarte rar și cu greu se pot plasa în pământ și în edificii. Rămân pe fundul lăzii, ori se depun la bănci, cări pot se dee un procent cu mult mai mic decât procentul de până acum și mai ales decât procentul, ce-l

dă statul după obligațiunile de rentă și bonurile de tezaur, cu cari operează și la contragerea noului împrumut de războiu.

E mare numărul eroilor cunoscuți și necunoscuți ai luptelor îndelungate și grele de aproape doi ani și nenumărați sunt vitejii muncii, ce se desfășoară în fabrici și în câmp pentru apărarea patriei; conștiința trează a cetățenilor, iubirea și alipirea lor de țară va contribui, ca și numărul acelor, cari își pun o parte cel puțin din avutul lor pe altarul patriei, să fie nesfârșit. Credem, că toți cei cu modru vor colabora cu însuflețire și cu mână largă la împlinirea cât mai impunătoare și mai frumoasă a cererii statului depusă în prospectul de emisiune pentru al patrulea împrumut de războiu, cu atât mai vârtos, că fac cea mai excelentă plasare de capitale, investindu-le în obligațiuni de rentă de 6% ori în bonuri de tezaur de 5½%.

SENIOR.

Cetind epistolele sf. Ignațiu Antiohenul.

— Gânduri vechi și totuși noue. —

(II. Articol final.)

Să vedem acum, tot pe temeiul epistolelor sale, cum ni-se înfățișează acest mare sf. părinte, ca păstor al sufletelor.

Păstorul sufletese. — Invățăcelul iubit al Domnului, privind cu ochii minții chipul Răscumpărătorului său și al nostru, ne asigură că „Dumnezeu dragoste este.“¹⁾ Și privirea lui de vultur a pătruns adânc în lumina Soarelui dumnezeesc. Pentru că cu adevărat dragostea l-a adus pe pământ din sânul Tatălui pe Cel născut mai înainte de veci. El a venit să facă iarăș să strălucească în lumina harului figura întunecată prin păcat a omului celui zidit după chipul și asemănarea lui Dumnezeu;²⁾ — a venit să înceapă din nou și să întărească legătura iubirii ce se rupsese între Dumnezeu și om — lucrul mânilor Sale — și pe această cale, restabilind armonia turburată între ziditor și zidire, să toarne în aceasta vieță nouă, din belșugul bogăției cerești. „Eu am venit, ca vieță să aibă și mai multă să aibă“³⁾ — ne spune El însuș. Da, să aibă vieță sufletească, dar nu ca până aci, fără o vieță sufletească curățită în focul dragostii mele, luminată de harurile Spiritului meu și nutrită de îndemnurile necurmate și puter-

¹⁾ 1. Ioan 4, 8. ²⁾ Facere, 1, 26. ³⁾ Ioan 10, 10.

nice ale tainelor mele. O atare vieață îl va ajuta pe om să se ridice sus-sus, în sferile senine ale desăvârșirii, aproape de Tatăl luminător, unde este locul său. „Fiți desăvârșiți, precum și Tatăl vostru cel din ceriuri desăvârșit este“. ¹⁾ — Grea poruncă dar nu cu neputință! Hristos cu vorba și cu pilda a arătat lumii răscumpărate cu sângele său, cum înțelege El această desăvârșire, ajungerea căreia a făcut-o cu puțință tuturor celor ce vreau și-și fac silă. Nu stă doar în altceva, decât în schimbarea, lăpădarea omului celui vechiu cu faptele lui, și îmbrăcarea celui nou întru Isus Hristos, cu dorințele, năzuințele și faptele Acestuia. ²⁾ Ceeace se începe în taina sf. botez, ³⁾ se întărește în celelalte și se plinește în sf. Euharistie, în care credinciosul în chip real se unește cu Domnul său. Sf. Atanasie spune adevărul curat când zice, că Dumnezeu s'a făcut om, ca din om să facă Dumnezeu. ⁴⁾

Hristos a voit să mântuie pe oameni din robia în care fuseseră și să-i ridice la locul ce li-se cade, și i-a mântuit. Cei ce vreau să se ridice, cu ajutoarele lăsate de El, se pot ridica.

Opera aceasta mare și dumnezească a răscumpărării, începută în Viflaim și deplinită pe Golgota, a rămas să-o facă cunoscută și să împărtășească din ea lumea apostolii și urmașii acestora: preoții Legii noue. Conștiința acestui lucru e limpede în mintea apostolilor. „Adjutores Dei sumus“ zice cu sfântă mândrie apostolul neamurilor. ⁵⁾ Gândul acesta le dă mângâiere în suferințe, tărie în primejdii, răbdare în nesuccese; îi înveselește în hule și ocări și-i face să salteze de bucurie în fața morții. Pentru ei nici o greutate nu-i de neînvinc, nici o oboseală de încunjurat, nici o jertfă de întrelăsat, când e vorba de căutarea, ridicarea, îngrijirea oițelor rătăcite din turma Tatălui, pentru că aceste oițe sunt răscumpărate cu preț mare, cu prețul sângelui Păstorului ceresc ⁶⁾ și deoarece au menire mare. Pentru aceste oițe deci în chip îndoit vrednic și cuviincios lucru este ca păstorul cel bun și sufletul său să și-l pună ⁷⁾ dupăcum Hristos, în a cărui slujbă au intrat și ispravnicii tainelor căruia s'au făcut, ⁸⁾ cu vorba și cu fapta i-a învățat. — Iar apostolii, învățaței credincioși, așa știu și așa fac.

¹⁾ Mt. 5, 48. ²⁾ Colos. 3, 9. ³⁾ Gal. 3, 27.

⁴⁾ Cf. M. J. Rouët de Journel S. I., Enchiridion Patristicum. Freiburg. i. Br. 1911. n. 752.

⁵⁾ 1. Cor. 3, 9. ⁶⁾ 1. Cor. 6, 20. ⁷⁾ Ioan 10, 12. ⁸⁾ 1. Cor. 4, 1.

1. In ordinea aceasta de idei vom înțelege și pe sf. Ignațiu — păstorul sufletesc. Inima lui e aprinsă de aceeași flacără curată a iubirii față de oițele cuvântătoare ale Domnului, cași inima apostolilor. In nimic altceva nu-și află stare ori alinare, decât singur numai în binele trupesc și sufletesc al celor încrezuți grijii lui. Se bucură când îi vede pe calea cea bună¹⁾ și e îngrijat când îi vede în primejdie. Pentru ca să-i poată ajuta e gata totdeauna să-și jertfească totul, dar totul. „Gata sum a-mi pune și sufletul pentru voi“ — scrie el celor din Efes.²⁾ Nu se cruță chiar de loc, pentrucă se socoate drept jertfă de spășire pentru ei.³⁾

Pe lângă iubirea aceasta adâncă mai vedem la sf. Ignațiu și un respect nespus de mare față de credincioși, care împrejurare îi curățește și nobilitează în chip deosebit iubirea.

In ochii lui totalitatea credincioșilor formează o biserică măreață a Tatălui ceresc, în care singuraticii sunt pietrele ce o compun, ridicat fiind unul fiecare la locul său prin mașina lui Isus Hristos, — per machinam Jesu Christi, — care nu e alta decât sf. cruce, drept pârghie slugindu-le Spiritul sfânt.⁴⁾ Tot respectul său față de aceste „pietri vii“⁵⁾ se arată și atunci, când îi numește „deiferi et templiferi, christiferi, sanctiferi“.⁶⁾ Pe fața acestora el vede strălucind pecetea dumnezeirii, în contrast cu necredincioșii, cari poartă semnele lumii, a maicii lor.⁷⁾ — Ce e mai firesc acum, decât ca sf. Ignațiu să-și îndemne fiii sufletești să se iubească și respecteze și ei unul pe altul, după cum el îi iubește și respectează, prin ce întăriți toți într'o inimă și un gând, să poată sta neclățiți și neturburați de furtunile lumii!

Ideile bune îmbiate de sine el nu le-a pierdut nicicând. De ce le-ar pierde acum? „Voi cu toții... să vă cinstiți împreună — scrie el celor din Magnesia —, și nimenea să nu privească pe aproapele său după trup, ci să vă iubiți unii pe alții totdeauna în Isus Hristos“.⁸⁾ Pe lângă alte multe motive îi îndeamnă la asta și cinstea steagului. „Nimenea dintre voi să nu aibă ceva contra deaproapelui său. Să nu dați prilej păgânilor ca pentru puțini neînțelepți să fie bârfită mulțimea cea întru Dumnezeu“.⁹⁾ Nu-i destul însă ca iubirea să o aibă

¹⁾ Magn. I, 1. ²⁾ Ephes. XXI, 1. ³⁾ Ephes. VIII, 1. ⁴⁾ Ephes. IX, 1.

⁵⁾ 1. Petr. 2, 5. ⁶⁾ Ephes. IX, 2. ⁷⁾ Magn. V, 2.

⁸⁾ Magn. VI, 2. ⁹⁾ Trall. VIII, 2.

numai în inimi; aceea trebuie să o arate în faptele îndurării. Sunt printre frați năcazuri, lipsuri, suferințe cu duiumul. Acelea trebuiesc alinate, mângăiate. Păgânii nu merg cu iubirea până aci, dar creștinii trebuie să meargă. Indemn puternic spre aceasta e sf. Euharistie, în carea ei, împărtășindu-se de preacuratul trup și sânge al Mântuitorului, capătă ajutoare nenumărate și negrăite în tot felul de năcazuri și lipsuri trupești și sufletești. Această sfântă Taină doar e „leacul nemuririi și contraleacul ca să nu moară, ci să trăiască în veci“. ¹⁾ Și nici că se poate să fie altcum, după ce cuprinde în sine, ba este El însuși, Cel ce zisese: Eu sunt calea, adevărul și vieța, ²⁾ cu nemurirea și dumnezeirea Sa. Despre asta nu încapă nici o îndoială. „Nimenia să nu se înșele — zice sf. Ignățiu —: chiar și cele cerești, mărirea îngerilor, voivozii văzuți și nevăzuți, de nu vor crede în sângele lui Hristos, vor fi judecați“. ³⁾ Dar dacă e așa, apoi trebuie să se unească în simțeminte cu Inima milostivă a lui Isus, cu care se împreună în sf. împărtășanie și să fie darnici ca El, și iubitori de săraci și oropsiți cu fapta, iar nu numai cu vorba. Chiar prin aceasta se deosebesc și trebuie să se deosebească credincioșii de necredincioși și de păgâni, pe cari îi aduce drept pildă de încunjurat. „Uitați-vă — le scrie el —, cât de tare stau contra voinții lui Dumnezeu cei ce simțesc altcum despre harul lui Hristos ce a venit la noi, aceia nu-și bat capul cu iubirea deaproapelui, cu văduvele, cu orfanii, cu cei apăsați; nu cu cei legați ori slobozi, cu flămânzii și sătoșii“. ⁴⁾

Iubirea efectivă vrea să o întărească acest bun păstor în turma sa mai presus de toate, ⁵⁾ pentru că e sigur că de va

¹⁾ Eph. XX, 2. ²⁾ Ioan 14, 6. ³⁾ Smyrn. VI, 1.

⁴⁾ Smyrn. VI, 2. — Despre acești necredincioși spune sf. Ignățiu continuative în c. VII, 1. că „se abțin dela euharistie și rugăciune, fiindcă nu mărturisesc că euharistia ar fi carnea Mântuitorului nostru Isus Hristos, care a pățimit pentru păcatele noastre și pe care Tatăl întru a sa bunătate a înviat-o“. Se poate învăța mai limpede prezența reală? Și asta când? — Contra lui Axel Andersen și P. Battifol, după cari aici euharistia = Gemeindeversammlung, vezi: Dr. G. Rauschen, Eucharistie u. Bussakrament in den ersten sechs Jahrhunderten der Kirche. Freiburg. i. Br. 1908, p. 4.

⁵⁾ Păstorii satelor noastre acum tocmai au un prilej minunat să facă asemenea. Zelul și premergerea lor cu dărnicia vor ajuta mult, foarte mult la înfăptuirea opului mare al iubirii creștine, care este Orfelinatul nostru dela Blaj.

succede aceasta, atunci a succes totul. Prin iubirea creștină inimile se apropie, încrederea împrumutată crește, pacea, bunăînțelegere și mulțumirea își iau sălaș în ceata astfel unită. Iar Stăpânul din ceriuri caută cu drag la acest mănunchiu de flori alese, al căror miros se înalță sfielnic spre tronul Său, dintre spinii și polomida ce acoper pământul.

Fericită e turma binecuvântată de Domnul cu un păstor bun! Prețul acestuia cine-l va spune? Oile îl cunosc și-i ascultă glasul lui, pentrucă e glasul iubirii, care nu poate fi neascultat, care e cu neputință să fie glasul celui ce strigă în pustie. Martoră ne este istoria bisericii. Să ne gândim numai la sf. Atanasie, Vasile cel Mare, Ioan Gurădeaur și la ceilalți preoți mari din răsărit și din apus. Aceștia au făcut revoluții uriașe în lumea sufletelor, pentrucă s'au știut face — și au fost vrednici — să fie iubiți. Iar iubirea e putere neînvinsă.

Sf. Ignațiu încă spune că l-au iubit credincioșii. „M-ați iubit — scrie el celor din Smirna —, și nefiind eu de față și fiind acolo“.¹⁾ Cei din Siria au mituit ostașii cari îl duceau în lanțuri spre Roma, ca să se poarte blând cu el.²⁾ — Nici nu se poate închipui dealtcum, ca un atare suflet să nu fie iubit.³⁾ Vrednic a fost.

Afară de unirea în iubirea creștină efectivă, episcopul Antiohiei a mai avut în vedere o unire, anume: *unirea în cele ale credinței*. Aceasta e podoaba și scutul aceleia. Dătătoare de ton aici e numai preoțimea, în sânul căreia iarăș face deosebire între episcop (totdeauna în singular!), presbiteri și diaconi. Nu află destule cuvinte ca să laude deajuns acest colegiu și să-i îndemne pe credincioși — în interesul lor, și al cauzei creștine — la ascultare și supunere față de el. „Vă îndemn — scrie celor din Magnesia —, ca în bunăînțelegere, care e plăcută lui Dumnezeu, să vă nevoiți a face totul, — pe episcop avându-l în frunte în locul lui Dumnezeu și pe presbiteri în locul sfatului (senatus) apostolic și pe diaconii mie preaiubiți, cărora le este încredințată slujba lui Isus Hristos, care mai înainte de veci era la Tatăl și în sfârșit s'a arătat“.⁴⁾ Fără de acești conducători chemați ai bisericii lui Hristos nici să nu încerce să facă ceva, pentrucă binecuvântarea Domnului,

¹⁾ Smyrn. IX, 2. ²⁾ Funk, o. c. nota dela p. 259.

³⁾ Câte ar ști să ne spună și unii dintre preoții noștri despre dovezile de iubire față de ei a săteanului român!

⁴⁾ Magn. VI, 1.

tipul desăvârșit al armoniei, nu va fi cu străduințele lor disharmonice. „Precum Domnul fără de Tatăl, cu care era unit, n'a făcut nimic, nici El însuș, nici prin apostoli: așa nici voi, fără episcop și fără presbiteri să nu faceți nimic, nici să nu încercați a prezenta de cuviincios ceva ce ați făcut voi deschilinit; ci adunându-vă împreună, una să vă fie ruga, una cererea, gândul unul și nădejdea una în iubire, în bucurie sfântă...“¹⁾

Persoanelor bisericești, pentru statul lor însemnat, li-se cade cinste deosebită. Un preot care nu are respect nu poate face nimica. Vorbele lui sunt mazăre în părete. Sf. Ignațiu știe acest lucru, și de aceea nu pregetă un moment să le lege de suflet credincioșilor ca să-și cinstească conducătorii bisericești. „Deasemenea cu toții să fie cu reverință față de diaconi cași față de Isus Hristos, precum și față de episcop, care este tipul Tatălui, iar față de presbiteri ca față de sfatul lui Dumnezeu și săborul apostolilor. Fără de aceștia biserica nu există (non vocatur)“.²⁾

Unde este atare reverință și cinstire, acolo nesmintit totul merge bine. Binecuvântarea Domnului nu se poate să rămână. „Gata sum și sufletul a mi-l pune pentru cei cari sunt supuși episcopului, presbiterilor, diaconilor; batăr de-ași avea norocul să am parte cu aceia la Tatăl (in Deo)“.³⁾

Dintre persoanele bisericești reliefează în chip deosebit figura episcopului. Tuturora, mirenilor și preoților, le dă sfatul și-i îndeamnă din tot sufletul să se grupeze în jurul acestuia și să fie cu el una în cugete și simțiri. „Ascultați de episcop, ca și Dumnezeu să vă asculte pe voi!“⁴⁾ Și iarăș: „Fiți supuși episcopului... precum Isus Hristos Tatălui după trup, iar apostolii lui Hristos, Tatălui și Duhului, ca unirea să fie și trupească și sufletească“.⁵⁾ — Ori: dacă lumea o privim ca o

¹⁾ Magn. VII, 1.

²⁾ Trall. III, 1. ³⁾ Polyc. VI, 1. ⁴⁾ Polyc. VI, 1.

⁵⁾ Magn. XIII, 2. — Misteriul sf. Treimi! — Smyrn. I, 1, Hristos „s'a născut din fecioară“. — Polyc. VI, 2. pomenește sf. botez. In proemiul epistolei ad Romanos obvin cuvintele mult discutate despre biserica Romei „quae praesidet in loco regionis Romanorum... universo caritatis coetui praesidens, (ἡ τις καὶ προκάθηται ἐν τόπῳ χωρίου Ῥωμαίων... προκαθημένη τῆς ἀγάπης). Catolicii văd și dovedesc, că în acest loc se cuprinde învățătura despre primatul Scaunului roman, contra protestanților și a celorlalți interesați în cauză, cărora firește că nu le prea convine treaba. Cf. Funk, o. c., p. 252-3 (la notă) și Christian Pesch S. J. Praelectiones dogmaticae. vol. I^a. Freiburg i. Br. 1909, p. 328.

familie, iar pe Domnul ca pe părintele acestei familii, atunci pe episcop, care e trimisul Domnului să-i cârmuiască familia, până când El e departe de ea, trebuie să-l privim ca pe Domnul însuș.¹⁾ Chiar tinăr de ar fi episcopul, respect și ascultare totuș i-se cuvine. Pentrucă cel ce ascultă de episcop, acultă pe Tatăl lui Isus Hristos „episcopul tuturor“.²⁾ Tocmai de aceea „în cinstea celui ce ne-a iubit pe noi se cade a ne supune fără nici o fățarie; pentrucă nu pe episcopul acesta văzut îl înșală cineva, ci pe cel nevăzut să încearcă să-l înșele“.³⁾

Nu se poate miră deci nime, când sf. Ignațiu laudă presbiteriul din Ephes „dignum deo“, pentrucă „ita coaptatum est episcopo, ut chordae citharae“.⁴⁾ După această laudă, deplin îndreptățită, adaugă îndată cu satisfacție și bucurie nespasă: „Propter hoc in consensu vestro (a credincioșilor și preoților laolaltă) et concordii caritate Jesus Christus canitur“.⁵⁾ — Așă este; unde doi sau trei se adună în numele Domnului, acolo și El este în mijlocul lor.⁶⁾ Iar unde e Domnul, acolo e pace, bunăînțelegere, armonie, iubire, viață creștinească, viață sfântă, cerească: un colț de raiu pe pământ. Acolo inimile sunt simțitoare față de îndemnurile ce vin de sus și-s gata totdeauna spre tot cuvântul bun. Asemenea sunt acolo cu toții unui cor bine orânduit, încât împreună primind melodiile ceriului, laolaltă, într'un glas cântă prin Isus Hristos Tatălui, care îi aude și-i cunoaște de pe faptele lor bune că sunt membrele Fiului său.⁷⁾

Iată care e pricina, că sfântul episcop al Antiohiei pururea și pretutindenea vorbește, stăruie, îndeamnă pe toți, cu vreme și fără vreme, în conștiința autorității cu care vorbește și a greutății cuvântului său, ca să fie supuși episcopului în primul rând, apoi presbiterilor și diaconilor.⁸⁾

E de înțeles acum asprimea cu care se exprimă sf. Ignațiu contra acelora, cari, într'un chip sau altul, ar putea să tulbure bunăînțelegere, pacea și armonia sfântă a bisericii lui Hristos.⁹⁾ Blândul bătrân de mai înainte, plin de milă și dra-

¹⁾ Ephes. VI, 1. ²⁾ Magn. III, 1. ³⁾ Magn. III, 2.

⁴⁾ Ephes. IV, 1. ⁵⁾ Ibidem. ⁶⁾ Mt. 18, 20. ⁷⁾ Ephes. IV, 3.

⁸⁾ Philad. VII, 1: Clamavi cum praesens essem, loquebar magna voce, dei voce...

⁹⁾ Iudaizanții și dochetiștii. — Cele ce urmează se potrivesc de minune la pocăiții noștri. Nici să-i fie avut anume pe aceștia în vedere și nu s'ar nimeri mai bine.

goste, deodată se face nemilos, neîmpăcat. Lovește și taie cu ascuțișul vorbei fără cruțare. Lupii trebuiesc alungați cu ciomagul, altcum fac prăpăd în turmă. Oile trebuie să se strângă în jurul păstorului. „Fiind voi fiii luminei adevărului, încunju-rați împărecherile și învățăturile cele rele; unde e păstorul, acolo să-i urmați și voi oile; căci mulți lupi, socotiți vrednici de crezământ, prin plăceri primejdioase prind în laș pe cei ce aleargă spre Dumnezeu...“¹⁾ El s'a uitat în jur de sine și a văzut că „unii au obiceiul să poarte în gură numele Domnului cu gând de a înșela, și într'aceea fac lucruri nevrednice de Dumnezeu“.²⁾ De aceștia credincioșii trebuie să se ferească „ca de fiare“. Căci sunt „câni turbați, cari mușcă pe furiș“; pe aceștia e de lipsă să-i încunjure „ca pe unii ce sufăr de o boală greu de vindecat“.³⁾ Și boala aceasta e lipicioasă. Sf. Ignățiu se îngrozește la cugetul că molima învăță-turilor greșite poate să pătrundă și în turma binecredincoasă. De aceea lucră din răspuțeri ca să-i taie calea și să-i închidă întrarea. Măsura de apărare cea mai potrivită o vede în se-pararea credincioșilor de necredincioși. Ca să-i apere contra „fiarelor îmbrăcate în chip omenesc“, îi sfătuiește pe cei din Smirna să nu le primească între ei, ba pe cât se poate, nici să nu dea față cu ele.⁴⁾ Dar pentru aceea se pot ruga, că doar se vor pocăi, ce de altcum i-se pare tare cu greu.⁵⁾ Nici când însă să nu aducă vorba despre ei, fie între singuratici, fie în adunări.⁶⁾ În schimb cetească profeții și evanghelia,⁷⁾ căci aici vor găsi învățătură sănătoasă, și asculte de mai marii bisericești, singurii rânduiți de Hristos să conducă pe oameni la mântuire. „Nu vă atingeți de ierburile vătămătoare pe cari Hristos nu le cultivează, pentru că nu sunt sădirea Tatălui... Toți câți sunt ai lui Dumnezeu și ai lui Hristos, aceștia sunt cu episcopul; și toți câți prin pocăință se vor întoarce la uni-tatea bisericii de asemenea vor fi ai lui Dumnezeu, ca să tră-iască după Isus Hristos. Să nu vă înșelați, fraților: de va urma cineva pe cel ce face desbinare (schisma facientem), unul ca acela nu va avea parte de moștenirea împărăției dumnezeiești“.⁸⁾ Dragostea nu l-a lăsat niciodată să tacă.⁹⁾ Cu atât mai puțin poate tăcea acum, când primejdia e mare, dar se pare că puțini o văd în toată grozăvenia ei. Ingerul satanei

1) Philad. II, 1. 2. 2) Ephes. VII, 1. 3) Ibidem.

4) Smyrn IV, 1. 5) Ibidem. 6) Smyrn. VII, 2. 7) Ibidem.

8) Philad. III, 1. 2. 3. 9) Ephes. III, 2.

atunci e mai de temut, când se îmbracă în chipul îngerului luminii. Ochiului ager al sf. Ignațiu însă nu-i scapă nimica. Pe el nu-l poate amăgi, nici îmbetă. El stă totdeauna treaz la postul său. Și treaz e și acum. Oilor ațipite le strigă să se desmetească și le arată lupii îmbrăcați în piei de oi. „Conjuru-vă, nu eu, ci dragostea lui Isus Hristos: numai de nutremânt creștinesc să vă folosiți, iar de iarba străină, care este erezia, să nu vă atingeți. Cei ce amestecă într'ale sale pe Isus Hristos fățărind credință, asemenea sunt acelora, cari dau leacul omorîtor în vin îndulcit, pe care omul, neștiind, îl primește cu plăcere și deodată cu această plăcere vătămătoare primește moartea“.¹⁾

Câtă grijă și câtă iubire față de credincioși! Sf. Ignațiu a trăit mai mult pentru ei decât pentru sine. El așa și-a priceput rostul de păstor și a făcut dupăcum a înțeles că trebuie să facă. A luptat luptă bună ca un adevărat ostaș al lui Hristos. Cursul și-l-a plinit cu bărbăție, pe cum dovedesc cele zise până acum.

2. Dar atâta parcă tot nu-i destul. Nu pentru el, ci pentru noi. Până aici am văzut preotul în luptă pentru ideale sfinte ce trebuiesc înfăptuite; acum să-l vedem *cum îmbracă lucrurile mai mici, de toate zilele, în haina idealului creștin.*

Dovezi nemijlocite despre activitatea lui pastorală, în amănunțimi, nu avem. Avem însă dovezi mijlocite despre asta în epistola ce o scrie lui Policarp, episcopul Smirnei. Adaugem îndată că aceste dovezi, fără nici o îndoială, sunt vrednice de crezământ. Dacă sf. Ignațiu dă cuiva sfaturi și învață pe cineva, apoi e absolut sigur că cuvintele sale au de temelie faptele cuvântătorului. Pentru el a fost sfânt principiul că „e bun lucru a învăța pe alții, dacă celce zice face ceea ce zice“.²⁾

Din epistola aceasta semnificativă și plină de învățături îmi iau voie să dau aici părți în traducere. Scoată din ea fiecare pentru sine ceea ce crede de bine. În puține cuvinte spune foarte mult.

În cap I. 1. laudă „minteă cucernică“ „velut supra petram immobilem fundatam“, a lui Policarp, pe care a avut norocul să-l cunoască în persoană, apoi continuă: „2. Te conjur pe darul cu care ai fost îmbrăcat să adaugi la cursul tău și să îndemni pe toți, ca să se mântuiască. Apără-ți locul, fiind cu

¹⁾ Trall. VI, 1. 2. ²⁾ Ephes. XV, 1.

toată grija trupească și sufletească; aibi grijă de unire, decât care nimic nu este mai bun. Rabdă-i pe toți, dupăcum și Domnul te rabdă pe tine; pe toți cuprinde-i în dragostea ta, precum și faci. 3. Să petreci în rugi necurmăte; cere înțelepciune mai mare de cum ai; priveghiază având spriritul neadurmit. Vorbește singuraticilor după obiceiul lui Dumnezeu;¹⁾ slăbiciunile tuturoră poartă-le ca un atlet desăvârșit. Unde e mult lucru, acolo și câștigul e mare“.

II. 1. Nu e destul ca Policarp să iubească dintre învățăceii săi numai pe cei buni, ci și pe cei răi; ba mai vârtos pe aceștia, ca prin blândețe să-i câștige. Trebuie să știe că „nu toată rana se vindecă cu acelaș plastru“... După aceea adaugă: „2. Fii înțelept ca șerpele, în toate, și simplu totdeauna ca porumbul. De aceea ești și trupesc și sufletesc pentru ca cele văzute să le săvârșești cu pricepere, iar cele nevăzute să ceri să ți-se lămurească, nu cumva să-ți lipsească ceva, și să ai cu prisosință tot darul. 3. Vremile sunt de atari că se așteaptă dela tine să cârmuiești vânturile și să fii port de care se lovesc și se sfarmă viforele, ca să poți câștiga, tu și ai tai, pe Dumnezeu. Să fii sobru ca un atlet al lui Dumnezeu; răsplata ce te așteaptă e nemurirea și vieța de veci, despre care ești convins. Intru toate sunt jertfă pentru tine eu și lanțurile mele, cari le-ai iubit.

III. 1. Cel ce se văd vrednici de crezământ, dar învață lucruri străine (de învățătura noastră) să nu te înspăimânte. Stăi neclătît ca nicovala când e bătută. E virtute de mare atlet a fi lovit și totuși a învinge. Mai ales însă pentru Dumnezeu se cade să suferim toate, ca și El să ne sufere. 2. Fii mai râvnitor de cum ești. Trage-ți seama cu vremea. Pe Cel ce este înafară de vreme, nevremelnic, nevăzut, pentru noi făcut văzut, nepipăibil, nepătimitor, pentru noi făcut pătimitor, — pe acela să-l aștepți.

IV. 1. Văduvele să nu fie neglitate; după Domnul tu să fii îngrijitorul lor. Nimic să nu se întâmple fără voia ta și nici tu să nu faci ceva fără Dumnezeu — ceeace nici nu faci —, fii statornic. 2. Să țineli adunări mai des. 3. Pe sclavi și pe slave să nu-i disprețuiești; dar nici ei să nu fie fuduli, ci să slujească mai mult spre mărirea lui Dumnezeu, ca dela El să dobândească libertate mai mare...

¹⁾ Adecă cu dragoste.

V. 1. De toată arta rea¹⁾ să fugi; cu atât mai vârtos să te ferești de a vorbi despre așa ceva înaintea poporului. Surorilor spune-le să iubească pe Domnul și să fie îndestulate cu bărbații (lor) și după trup și cu spiritul. Asemenea și fraților mei poruncește-le în numele lui Isus Hristos să-și iubească soțiile sale, precum Domnul biserica. 2. De poate cineva să rămână în curățenie în onoarea trupului Domnului, întru smerenie să rămână (iată celibatul!). De se va lăuda a pierit, și de se va socoti mai mare ca episcopul, s'a prăpădit. Se cade ca mirii și miresele să lege căsătoria după părerea (de sententia) episcopului, pentru ca să fie nunțile după Domnul, iar nu după poftă. Toate întru onoarea lui Dumnezeu să fie."

* * *

Cu acestea încheiu șirele de față despre bunul episcop al Antiohiei. Nu știu ce vor cugetă alții, dar eu cred că oricine, fie acela mirean sau preot — dar mai ales preotul —, de se va adânci cu gând curat în lumea sufletească a sf. Ignațiu, va afla acolo o vieată prietenoasă, atrăgătoare, oarecum cunoscută, dar parcă uitată, și chiar de n'ar spune nimica gura, inima, simțindu-se aproape de cea a sfântului, îi va șopti în taină: Eu ți-s frate, tu-mi ești frate; în noi doi *un suflet* bate.

Așa este.

Cele opsprezece veacuri ce ne despart n'au schimbat inima omenească veșnic dornică după bine, frumos și ideal și n'a scăzut nici vraja învățaturii lui Hristos, precum nici focul dragostei Lui, care, până când vor mai fi oameni pe pământ, nicidecum nu va încetă să curețe, să lumineze și să împrăștie căldură din sf. Taine. La *masa euharistică*, întru Hristos, care umple veacurile, se întâlnesc și se recunosc și frații despărțiți altcum de grămada uriașă a anilor.

Așa este. Se întâlnesc și se recunosc. Baremi de ar și învăța cei de acum dela cei cari și-au plinit cursul cu vrednicie și au primit deja cununa nemuririi!

DUMITRU NEDA.

¹⁾ Lightfoot crede că sub „artele rele“ sunt de a se înțelege învățăturile ereticilor. Funk e de părerea, că fiind mai înainte vorba de sclavi „vox hic potius de artibus inhonestis intelligenda est seu de negotiis, quae Christianum non decent.“ Cf. Funk, o. c. p. 291. la notă.

Din viața și activitatea primului episcop sufragan român din Oradea-mare, Meleție Kováts.

Turburările din 1751—4. „Craiuul Românilor“.

(I.)

Cu ocaziunea vizitațiunii din 1750 i-s'a întâmplat lui Meleție, că invitat fiind la Popești, poporul adunat aici l-a provocat să le arete diploma de denumire, punându-i în vedere, că la caz, când el va proba, că este episcop rânduit, bucuros i-se vor supune, la dincontra să părăsască satul și adunarea. Meleție n'avea decât patenta împărătesei, în care i-se da putere să viziteze parohiile, altceva nimic. A fost deci silit, să aleagă lucrul din urmă. Nu s'a opit până în Oradea. Aici a încercat să dobândească dela episcopul latin, Paul Forgách, diploma din chestie, însă în loc, ca acesta să-l mângăie și întărească, în loc să-i ridice reputația atât înaintea uniților, cari așteptau aceasta cu nerăbdare pentru ca să încunjure cursa, ce la caz contrar li-se puneă în vedere din partea neuniților, cât și înaintea neuniților, cari făcuseră deja calea pe la Carloveș — unde li-s'a promis sprijinul cerut —, dar încă tot mai nutriau ceva simpatii față de Meleție, zic, în loc să fi împlinit cererea lui Meleție, Forgách reînviește decretul din 23 Sept. 1749¹⁾ și din nou veștește tuturor protopopilor, preo-

¹⁾ „Deus omnibus donis benedict, in Xto fili dilecte! Subintellecto eo, quod tu etiam in tali supposito esses, quod a Domino Episcopo Meletio in spiritualibus pendere debeas, cupivimus a potestate dicti Episcopi Meletii, ad opinionis illius evitacionem taliter certum reddere, nimirum quod Dominus Meletius non sit tuus Episcopus, sed nos, qui in hoc toto Comitatu et Dioecesi Episcopus sumus, vel ut etiam sua Dominatio pro Teganensi Episcopo consecrata est, sed quia idem Episcopatus sub potestate Tyranica esset, sua Dominatio eorsum ire non potest, ideo nos ad latus nostrum assumpsimus, pro juramine, ut similia Episcopalia munia quae nos secundum Graecum Ritum tractare non possumus, medio suae Dominationis finiamus. Ideo hoc scire debes, quod dominus Episcopus Meletius non majorem nunc potestatem, seu dominium habet, quam sub tempus Arhi-Diaconatus habuit, sicut nec sacerdotes, nec Ecclesias, aut campanas consecrare, nec etiam sacerdotes visitare potest, aut alia his similia Episcopalia munia obire valet, nisi și nos, aut in nostra absentia Generalis Vicarius D-nus Episcopus Fábri facultatem dederit suae Dominationi. Praeter nostram aut Generalis vicarii Domini Episcopi Fábri (dum nos hic non sumus) dispositionem nullum majoris momenti negotium instituere potest, nisi quasdam minorenas altercationes, ad quas tempore Archidiaconatus potestatem habuit, ordinare potest, super quo etiam inferiores tuos infor-

șilor și întreg poporului „că dl episcop Meleție n'are acum mai mare putere, ori stăpânire, decât pe vremea arhidiaconatului, căci nu poate hirotoni preoți, nici nu poate sfinți bisericile ori clopote, nici nu poate vizita preoți, ori să îndeplinească alte asemenea funcții episcopoești, decât, când noi, ori în absența noastră vicariul nostru general, dl episcop Fábri, îl facultăm pentru așa ceva. Fără dispoziția noastră ori a vicarului... numai lucruri mai mici poate face, ce și pe vremea arhidiaconatului a îndeplinit“.) Se poate închipui consternarea episcopului și a tuturor uniților și risul în pumni al neuniților! Bietul episcop aleargă dela Anna la Caiafa, ca să știe, că totuș ce drepturi conține diploma amintită! Il roagă pe ceremoniarul eppului Forgách, mai târziu paroh în Oradea, pe Iosif Salamon, ca să-i exopereze măcar copia diplomei. Inșă îngâmfatul episcop îi răspunde, că „*dacă are bani să meargă la Viena, acolo o va căpata*“! Meleție se și adresează cătră cancelaria aulică ungară prin agentul Gheorghe Bernáth.

Văzând preoțimea unită procedura eppului latin, începe acum a se agita, a se frământa. Dar mai eră și altă bubă! Pe vremea schismei preotesele ivăduve erău libere de orice imoșitate, sub Forgách trebuiau să plătească toate dările; apoi sub episcopii precedenți, preoții uniți nu plăteau dijme regești, Forgách însă le pretindea; mai încolo, preoții și bisericile unite, conform dispozițiilor lui Carol al III-lea, se împărțășiau din masa venitelor dominiului episcopesc de diferite ajutoare: odăjdii bisericesti, cărți, potire, lemne de zidit bisericile și uniforme, numite „mundururi“, pentru preoți; sub eppul Forgách, aceste toate au ieșit din uz, cu toate că dominiul eppesc nu eră mai mic, nici venitele mai puține, dar pentrucă eră mai mare sgârcenia omenească.

Ca răul să nu crească, clerul unit adresează eppului Forgách o instanță în ton plecat, dar serios, demn de un cler conștiu de sine. „Cordialele ostenele ale Excelenței Voastre, arătate adese pârintește față de noi și față de propagarea stei Uniri, ne îndeamnă, așa scriu, să vă susțernem rugarea noastră, mai vârtos din motivul, că am înțeles cu durere, că

mare non omittas, dando etiam tibi notitiae, quod dum tempus commodum habueris venias intro, et te apud nos insinues, quoniam auxilio tibi esse volumus, his Deus servet feliciter, Varadino die 23 Septembris 1749, in Xto Pater Comes Paulus Forgách, Eppus Varad. m. pr.“

1) Cf. această revistă 1914, p. 267.

episcopul sârbesc are de gând să vină în nobilul cott. al Bihorului, unde întreg clerul dorește să țină cu sfințenie la unire, afară de câțiva preoți ignoranți și câțiva vagabunzi bigami și cu vieața rea, cari intenționând și mai înainte să meargă la mitropolitul, și în săptămâna aceasta țin conventicule, venind să remonstreze la curtea împărătească, ca, prin vicleșugul calvinilor, de aici înainte să fie protegiați întru aducerea vlădicului sârbesc pe grumazii noștri, ceea ce de se va întâmplă, este de temut, ca nu cumva să fie spre perirea multor preoți. Ne rugăm deci, ca cu autoritatea de Comite suprem prin Spect. d. viceșpan să interziceți ținerea conventiculelor acelora. Iar de oarece în circularele binevoitor trimise nouă capelanilor neînvățați, ne scrieți, că Ilustrisimul d. Meleție nu este episcopul diecezei acesteia, ci a Teganiei, după puțina noastră pricepere noi așa judecăm, că Ilustritatea sa nu are autoritate deplină; ci divul pontifice roman Clemente al VII-lea încă în anul 1521, al pontificatului al nouălea, apoi Leo al X-lea și Eugen al IV-lea în bulele lor așa au binevoit să dispună despre greci, că așa episcopi să li-se pună, căroră să li-se concedă atât titlul, cât și autoritatea. De unde noi umilit ne rugăm, ca Excelența Voastră să mijlociți la Curtea împărătească, ca episcopului de ritul nostru să *i-se deie autoritate deplină, precum și titlu; episcop cu titlul altei țări* (regni alieni) *noi nu putem primi*; apoi și ca cheltuielile cele multe ale Aulei și oboselele Excel. Voastre să nu fie zădarnice; de altă parte ferească-ne Dumnezeu, ca noi să ne resvrătim contra Excel. Voastre, ori că doară n'am voi să depindem dela Excel. Voastră, ci noi pentru aceea facem rugarea aceasta, căci dacă episcopul de ritul nostru n'are titlu și autoritate deplină, nici păcatele nu le poate pedepsi și nici drepturile a le apăra, și astfel păcătoșii, neprimindu-și pedepsele meritate, au ocaziune de a se dedă la mai mari păcate, iar în vremea *aceea vlădica din Arad mai mare autoritate are*. Rugămu-ne să ne spriginiți rugămintea, ca Aula împărătească, la vreme, să se poată îngrijii de lucrul nostru, și dacă vedeți de consult, noi înșine vom merge la Curte. Ne rugăm cu umilință să ne vedeți cu înțeleptul sfat și să ne ajutați și cu cheltueli, căci noi cheltueli nu avem. Fără de ajutorul Excel. Voastre, noi nu ne putem fericii, căci credincioșii noștri sunt sărmani și pentru a lor sărăcie bisericile și vesmintele bisericesti au devenit zdrențe și *nici noi nu putem trăi din stoale*“.

Apoi se roagă, ca cei 4000 floreni de pe vremea lui Carol să li-se pună în curgere; văduvele și orfanii de preoți să fie scutiți de dări, iar dijmele regești să se șteargă.¹⁾

Rugarea preoțimii unite însă n'a avut darul să influențeze favorabil pe episcopul Forgách. Iertarea dijmelor regești, ștergerea dărilor -- aceste curgeau în punga episcopului -- apoi cu deosebire cei 4000 de floreni ceruți din punga episcopului, toate erau motive nu de înmuiarea ci de învârtoșarea inimei aceluia, care și de altmintrelea presupunea, că aici lucră mâna lui Meleție.

Intr'aceea și în biserica sârbească se petrec lucruri de mare importanță. După moartea lui Isaia Antonoievici (întâmpată în Viena la 2 Faur 1749), urmează în scaunul mitropolitan, tot în anul acesta, Paul Nenadovici. Episcopia din Arad eră încă tot vacantă, ma intențiunea Curții eră să contopească episcopia din Arad cu cea din Timișoara, ca astfel să pună capăt frecărilor din Bihor. Inșă după multele rugări și solicițări ale mitropolitului Nenadovici, Curtea denumește în urmă de episcop al Aradului pe Sinezie Ivanovici. Cel dintâiu lucru al acestuia a fost vizitațiunea poporului neunit din Bihor. Pentru ajungerea scopului prefipt se pune în conlucrare cu mitropolitul.²⁾ Luând act despre aceasta eppul Forgách, face pașii necesari la Cons. locțiitor și la Cancelaria ungară, cerând împiedecarea vizitațiunii. Motivele aduse de Forgách sunt următoarele:

1) „...Qua de causa... oramus dignabitur per Augustissimum Caesarem sextum, coronatum Caesarem et regem, in sacra Unione existentibus sacerdotibus ratione extradationis resolutionis resolutorum quattuor mille florenorum benignas dispositiones facere, ut ita Ecclesiae et Ecclesiarum vestimenta renovari valeant, et ipsi etiam ad cultus Divini obeunda munia capatiores simus, quia vero relictas defunctorum sacerdotum viduae et orphani eo usque donec in viduitate vixerunt, dum in Dioecesi Schisma quam maxime dominabatur ab omni comunis oneris supportatione exemptae erant, modo iam siquidem Divina favente Clementia sacra Unio floreat, ut eo magis augetur quoad puncti illius permansionem supplicamus, ut autem sacerdotes non alienentur, sed eo potius ad Sacram Unionem gressum figant, in Deo requiescens Illm. eppus Okolicsányi etiam a Decima Regia exemit, quod quia et Exell. Vestra nobis relaxare dignabitur spem firmam habemus“. Iscălit: Humillimi in Xto servi Graeci R. Uniti Presbiteri in concreto. Act susțernut Commis.

2) Act Commis. nr. 1.

1. Bihorul, și cu deosebire tractele Beiușului, Vașcăului și a Beliului sunt unite, și astfel prin vizitațiune Sinezie încearcă să-și câștige jurisdicțiune asupra aceloră.

2. Este de temut, ca nu cumva Românii uniți, dar încă neîntăriți în Unire, în urma acestei vizitațiuni, să apostateze, îmbrățișând din nou schisma; de altă parte sate neunite numai foarte puține sunt în dieceză¹⁾. Pe lângă aceea atrage atențiunea Curții asupra speselor enorme, ce le-a avut erariul cu unirea

În 8 Ianuarie 1752 din nou urgitează mitropolitul Nena-dovici vizitarea parohiilor neunite, cari după arătarea Cottului sunt 42 la număr.²⁾ Chestia se transpune la Deputația Aulică illirică, care în virtutea diplomei din 20 Aug. 1691, unde se spune că „nici o autoritate bisericească, ori civilă să nu poată împiedecă pe mitropolitul (sârbesc) și pe episcopii săi întru vizitarea comunelor bisericești“,³⁾ arată la rândul ei, că episcopul are drept ca să viziteze parohiile numite.⁴⁾ De unde Curtea împărătească cu datul de 7 Februarie 1752 permite eppului Sinezie vizitațiunea parohiilor neunite, și despre aceasta îl avisează atât pe mitropolit cât și pe Sinezie.⁵⁾ Forgách din nou protestează și totodată mijlocește la Curte vizitarea parohiilor unite prin Meleție. Vizitațiunea aceasta este cunoscută.⁶⁾ Meleție este primit cu onorurile cuvenite și de abia câteva parohii nu-l primesc, respective fug dinaintea lui. Cu aceasta se închide deocamdată calea lui Sinezie. Însă în 23 Aprilie 1753 episcopul Forgách se trezește cu patentă împărătească, în care este oprit să pună piedeci vizitațiunii din partea lui Sinezie, iar în 2 Maiu 1753 apare patentă, în care i-se permite lui Sinezie cercetarea parohiilor neunite din Bihor. Eppul Forgách eră în Pojan și nu aflase nimic despre patentă din 2 Maiu; cu atât mai mare i-a fost surprinderea, când vicariul său îl advertisează, că în 29 Maiu 1753, la orele 10 a. m. Sinezie a descălecat în Velența Orăzii!! O panică teribilă i-a cuprins pe Orădani, atât pe cei dela curțile episcopilor (latin

¹⁾ Act Commis. nr. 2. Arh. Capitlului latin din Oradea-mare.

²⁾ Act Commis. nr. 9. Arh. Capitlului latin din Oradea-mare.

³⁾ În traducerea lui Dr. A. Bunea, Petru P. Aron, p. 39.

⁴⁾ Instructio Comisional. Arh. Cap. latin din Oradea-mare.

⁵⁾ Act. Commis. nr. 4. — De aci se vede, cât de greșită este părerea lui Bunyitay și a celor ce-i urmează, afirmând, că Sinezie deja în 1751 eră în Oradea.

⁶⁾ Cf. „Cultura Creștină“ 1915, p. 371 și urm.

și unit), cât și pe cei dela comitat. Alergau în dreapta și în stânga, neștiind ce să facă. În urmă au constituit o deputație din cler și mireni oficiali dela comitat, cari se mergă la Sinezie, să-l întrebe despre scopul venirii lui. Despre isprăvile deputației să-l lăsăm pe Sinezie să vorbească: „...Venind din biserică, întâiaoară am mers la rezidența mea epească; acolo aflău deja așteptând pe dl Szenczy, plebanul din Ujváros, pe Szabó, plebanul de Velența, pe prefectul seminarului (Ioan Alapi, nota aut.) și pe ceremoniarul unit Moise (Dragoși), apoi pe judele Beliczay; și de abia îmi pun piciorul în reședință și îndată să și scoală în contra mea apostrofându-mă cu cele mai grobiane (bardissimis) și de necinste cuvinte, neîncăpătoare cu caracterul meu, aserând că sunt trimiși înainte de toate în numele consistorului, punându-mi întrebarea, că în ce calitate am venit, cași călător, ori cași vizitator! Le-am răspuns că nu cași călător, ci în calitate de vizitator, cași episcopul diecezei orădane neunite, având mandat împărătesc pentru vizitarea poporului neunit. La auzul acestora, băteau cu picioarele în pământ, pretinzând, că îndată să le arăt porunca împărătească, că dacă nu, mă vor scoate afară din reședință, căci ei nu știu nimic despre intimat de așa conținut. Eu am protestat, spunându-le că episcopul, contele Paul Forgách, deja în 23 Aprilie a primit ordinul referitor la lucrul acesta. Deputația însă din nou a protestat, că ea n'are nici o cunoștință despre primirea intimatului respectiv“. Din partea cottului încă i-s'au făcut dificultăți, ma vicecomitele a și trimis 24 de oameni, cari să-l prindă și să-l scoată afară din oraș, ceea ce se și întâmplă dacă comandantul cetății, D'Epelle, căruia mai îngrabă i-a prezentat copiile decretelor împărătești, nu i-ar fi stat într'ajutor.¹⁾

În vremece neuniții, în frunte cu Sinezie și cu mitropolitul Nenadovici, fac pregătiri de mare importanță pentru lupta ce au să o deie cu episcopul latin și respective cu cel unit, Forgách adresează preoților uniți o circulară, plină de însinuări la adresa clerului, respective plină de laude — laudă de sine... — la adresa proprie. Li-se spune preoților, că el, „grof Paul Forgách, cetății de Gimeș pururea domn“ a „isprăvit, cum nimenea să nu se asuprească dela domnii pământești, după pământu-

¹⁾ Species facti — Dep. Illyr. Fasc. 17 C. nr. 6. Arh. statului Bpesta; subscris: Synesius Schivanovicz, eppus Aradiensis et Magno Varadinensis.

turile bisericesti dejmă nimărui a dà, la vaduri și la vămi asemenea ca preoții în ritoșul latinesc apărați să fie, după aceea și aceasta încă am făcut cum dascăli și după avere și de sine din conscripție ce de obște să să lăsă afară. Iară după ce la aciasta păstorie sufletească din ascunsă rânduiala alui Domnezeu neam chiebat, am silit pentru slujba dumnezăiască cărți de lipse cu mare chelșug aducând la mulți am împărțit, potire și odăjdii am câștigat, fere de aciasta pe an pe toți cu bani iam ajutat, pentruca tinerii bine să să crească aicea în Oradie în loc numit scoale am ridicat, cu un cuvânt măcar ce am socotit de folos ritoșului grecesc nu s'au trecut.. Iară nouă cu mare durere ne caută din ponoslu a multora a auzi, să află unii dintre preoți ca aicea, carele nice cu lege stei maicii beserici gândind, nice cu alui Dmnezeu, împotriva învățaturii lui Pavel Apostol la Timoteiu în 3 capete, cu scandal mare norodului la cârșme umblă și cei obicinuit dela cei beți să tâmplă, unii pre alții pân la pământ să ocărăsc, însuș cei mai mare din băătură la cuvinte întărătându-se, să apucă de barba și părul unul altue"; de unde dacă i-se mai aduce la cunoștință lucruri de aceste, preoții respectivi „se vor lipsi de patrahir, de slujbă se vor opri, până aicea de bună voe noastră banii cu carele am fost de ajutoriu la unii ca aicea, ca la cei nevrednici nu să vor dà, însuși fiind așezați în răotate.“ Laudă apoi pre preoții de ritoș latin, cari să le fie de pildă „cu carele pe o temelie este zidită o credința amândurora ritoșuri“.)

Din circulara aceasta reies următoarele: 1. Că episcopul Forgách ar fi scutit clerul unit de dările datorite domnilor de pământ, de dările dela vămi și dela poduri, scoțându-i și pe învățatori din conscripție. 2. Că ar fi ridicat școli în Oradea; ar fi înzestrat bisericile cu cărți, potire și odăjdii, iar preoților le-ar fi dat în fiecare an ajutoare în bani 3. Că preoții sunt demoralizați, umblând prin crășme, bătându-se ș. a.

Ci confrontând circulara episcopului cu memorandumul presviterilor uniți în concreto, adresat eppului, ușor putem observă următoarele:

1. Scutințele amintite de episcop, ca exoperate de el însuș, erau asigurate clerului unit în patenta împăratului Leopold I emanată în 23 Aug. 1692 și din nou erau întărite prin patenta

1) Circulara eppului Forgách din 8 Martie 1753, promulgată în 30 Aprilie al acelu an.

din 14 Aprilie 1698 și promulgate în 2 Iunie 1698 prin arhiepiscopul Strigonului, Kollonits. Acolo se spune că: „Notum facimus tenore praesentium quibus expedit universis, quod altefata sacratissima Caesareaque Majestas Leopoldus primus, Imperator tam die 23 Augusti An. 1692, quam die 14 mensis Aprilis anni currentis Clementissime resolverit, qui ex sacerdotibus Graeci Ritus apud Catholicos cum agnitione summi Pontificis se declaraverint, iisdem *prorsus Privilegiis, juribus, exemptionibus ac Immunitatibus frui ac gaudere debeant, quibus sacerdotes Romano-Catholici sive ritus latini juxta sacrorum Canonum sancita, ac divorum Regum statuta frui ac gaudere dignoscuntur*“.¹⁾ Însă după cum luminat arată memorandumul amintit, episcopul nu ca el să deie, ci încă știrbește scutințele; căci ca domn de pământ pretinde dările dela preoți, fiindcă altmintrelea cum cutezau preoții să se plângă episcopului — în față — în contra știrbirii acelora.

2. Tot așa stăm și cu aserțiunea despre școli șcl. Episcopul aievea ar fi trebuit să ridice școli, să înzestreze biserici, să deie ajutor bănesc preoților. Datorința aceasta o aveau și predecesorii lui. În patenta împărătesei Maria Terezia, emanată în 2 Iunie 1780 expres se spune, că „*reliqua duo Dominia Béél et Vascou nominata, ad Eppatum perinde Varadinensem post liminio pertinentia, ab eodem plene secernere nolentes, sed titulo Variensis Eppatus porro quoque, seu in forma Arendae, seu alia ratione administranda, et prouti per glorioase memoriae praedecessorem et Genitorem nostrum desideratissimum Carolum VI Imperatorem et Regem Hungariae hujus nominis III-um optime Constitutorem comperimus ut videlicet superflui a mensa Eppali, et necessitatibus Dioecesanis hujus Eppatus Proventus ad Cassam Parochorum pro Bono religionis ac signanter: ad promovendam Sacram Unionem, amice administrentur, ita saluberrimum hocce Consilium nunc etiam sequi ac stabilire cupientes... etc.*“²⁾ Iată deci, de unde i-se impune datorința de a ajutură bisericile; proventele celor două dominii, dela Beliu și Vascău, erau în formă de arândă lăsate episcopului, ca să promoveze interesele unirii, tot atunci, din „cassa parochorum“ li-se împarte și preoților 4000 floreni; însă Forgách, parecă a uitat de datorința aceasta. Jalba preoților despre zdrențele din

¹⁾ Diploma emanată în 2 Iunie 1698.

²⁾ Diploma despre distribuirea venitelor dominiilor episcopești. Copie.

biserică, altfel nu se poate pricepe, mai ales când putea să aibă de urmare ura episcopului.

3. E drept, că între cei 282 preoți uniți erau și de aceia cari pe un moment și-au uitat de sine, însă această uitare de sine era mai lătită în clerul latin, nu numai la noi, ci și în alte țări catolice. Istoria țării franțuzești, a Italiei, a Spaniei, ori a Germaniei mai multe pilde de demoralizare ne arată, decum au fost între preoții români uniți, cari bieții de ei, n'au văzut altă carte decât psaltirea, ori ceaslovul, iar în loc de academii, au cercetat pe câte un preot bătrân și el nef învățat! Apoi din cei 20 floreni plată anuală, nici mijloacele de demoralizare nu le aveau! Ci trebuia să discrediteze episcopul pe preoți, căci altmintrelea nu putea să se escuze înaintea guvernului, care doria sincer unirea. Apoi și povestea despre 13 școli cu 600 elevi, nu știu de unde o scoate Bunyitay!! Erau atunci școli românești în Oradea, Beiuș, Beliu, Șilindru, Aciad și S. Lazar; să nu cugete însă cineva, că aceste erau școli de model — afară de unica din Oradea, devenită mai târziu preparandie —. De altmintrelea în Șilindru, Aciad și S. Lazar existau școli deja în 1728, deci înainte de venirea lui Forgách la episcopie! Dar despre aceste de altădata.

Circulara din chestiune alui Forgách n'a avut darul să îndulcească clerul unit, ma dincontră, clerul se scârbise cu totul de episcopul latin. Le era acum până în gât cu el. Meleție eră acum numai o păpușe, însă fără de jucător. O înțelese aceasta Sinezie, a cărui casă ziua și noaptea eră deschisă pentru preoți și mireni deopotrivă. Pentru aceea vedem, că prezentându-se la el deputația de 50 preoți și protopopi, în numele întregului cler și popor, înzădar încearcă aceia să-l convingă, că toți Românii din Bihor sunt uniți, Sinezie le răspunde, că el nu știe cari sunt uniți și cari neuniți, ci acum voește să se informeze.¹⁾

ȘTEFAN TĂȘIEDANU.

Câteva reflexii la planurile instrucției catehetice elementare.

La timpul său în coloanele primitoare ale acestei reviste am salutat cu bucurie sinceră ideea cuminte și folositoare a unui congres catehetic, chemat ca după debateri serioase

¹⁾ Plânsoarea episcopului latin către Curte. 20 Iunie 1753.

și competente să compună, în locul celui imposibil de acum, un plan nou mai potrivit. Se înțelege că și acum doresc conchemarea aceluși congres, dar fiindcă mă tem că și acest gând va rămâne baltă, ca multe lucruri bune și folositoare la noi, am socotit că e bine să spun ceva la acest loc despre planurile pâr. Dr. Brînzeu referitoare la instrucția catehetică elementară.

Planurile amănunțite și lucrute cu conștientizitate ale pâr. Brînzeu, ușurează în mod esențial compunerea unui nou plan uniform și definitiv pentru întreaga noastră provincie mitropolitană. Ele sunt compuse, cu multă pricepere pedagogică și — ce e esențial — cu atâta experiență și cumpănire reală a împrejurărilor noastre maștere, încât, vorbind în general n'avem de corespunzător la ele nimic. Cu toate acestea țin să amintesc și acum greutățile excepționale, cu cari trebuie să luptăm noi cateheții de ori unde, pentru că am convingerea că în amănunte planul definitiv va trebui — din silă — să se conformeze acestor împrejurări. Despre aceste greutăți am scris în această revistă mai pe larg (v. Nr. 9 din 10 Maiu 1914: „Instrucția catehetică elementară“), aici numai repet câteva din ele. O cauză însemnată a rezultatului neîndestulitor al catehizării este cercetarea foarte neregulată a prelegerilor, așa încât unii sunt de față la o oră, apoi cu săptămânile nu-i mai vezi și trebuie să începi cu ei din nou ce au învățat ceilalți. Lipsa de manuale încă face multă bătaie de cap cateheților; chiar folosind manualele existente, copiii nu și-le cumpără și acasă nu învață nimic. Mai e, afară de neatenția naturală a copiilor, greutatea studiului, căci sunt lucruri abstracte, față de cari și fantazia vie a copiilor e neputincioasă. — Părinții nu-și bat capul cu *sufletul* copiilor, nu-i învață nici măcar să se roage, dar apoi elementele credinței, cu cari ar trebui să fie în curat de-acasă fiecare copil! Pilde bune, dor de învățătură, respect și dragoste față de catehet nu prea există. Întru sanarea acestor rele preotul se lovește totdeauna de piedeci cari abia, ori nici cum, nu le poate delătură. Aceste și asemenea rele, cari împiedecă ori nimicesc de tot rezultatul trudei catehetului, — sunt expropriate de toți ceice se ocupă cu catehizarea, chiar și la școlile noastre confesionale, dar apoi la cele străine!

Astfel fiind lucrurile, planul definitiv trebuie să fie real, întocmit după aceste împrejurări grele, generale, — dacă vrea să deie mână de ajutor catehetului, adică dacă vrea să fie fo-

posibil și să promoveze rezultatul și uniformitatea catehizării. De aceea află de foarte corectă împărțirea cl. III. la gradul inferior al instrucției catehetice, pentru că pregătirile și capacitatea elevilor din aceasta clasă a școlilor noastre întru adevăr nu sunt potrivite pentru gradul de mijloc și avem foarte mari greutăți cu ei după planul acum în vigoare.

Din cauza împrejurărilor noastre grele — schițate în fugă mai sus —, vom fi siliți să propunem numai ceea ce e neamănat de lipsă pentru cunoașterea credinței, și mai ales din biblie va trebui să tratăm numai ce este în cea mai strânsă legătură cu adevărurile de credință și cari sunt neapărat de lipsă pentru înțelegerea descoperirii dumnezeiești. Asta va trebui să se întâmple și în școlile confesionale, unde avem numai 2 ore la săptămână pentru 6 clase, și mai ales la școlile străine, unde conducătorii nu-și prea bat capul să umble elevii la religie, și unde cateheții mai trebuie să propună încă și cant bisericesc și scris-cetitul românesc, și toate aceste în 2 ore pe săptămână, (ba chiar în 1, ca scrisul la unele școli). Biblia și catehismul vor trebui să se propună alternativ în ore deosebite, iar nu cum se face în multe locuri în aceeași oră. În cazul din urmă pe câte o clasă ne rămân abia 6—7 minute la 1 studiu, ce ar fi o stare imposibilă; de altă parte pedagogicește încă e necorect a încărcă mintea copiilor cu atâtea lucruri în aceeași oră, și rezultat nu vom avea.

Luându-le aceste în socotință, poate ar avea loc unele schimbări mărunte și neînsemnate în planurile păr. Brînzeu, deși în general din parte-mi n'ași dori să se facă vre-o schimbare mai însemnată în ele.

În catehism aș pune apoi după tratarea adevărurilor de credință titlurile părților referitoare din biblie, cari catehetul să nu le treacă cu vederea, ci să spună pe scurt și limpede elevilor săi întâmplarea. Astfel învață și din biblie ceva, și ilustrează și adevărul din catehism. În noul „Catehism catolic“ s'au introdus aceste lucruri, dar ici-colo s'ar putea adăuga și altele la cele existente.

Imi exprim încă odată credința că un congres catehetic ar putea compune un plan bun și potrivit, bazându-se întru toate pe lucrarea vrednică a păr. Brînzeu. Doresc din suflet conchiemarea cât mai grabnică a doritului congres. În speranța aceasta nici nu scriam aceste rânduri, dar văd că n'au

făcut-o alții mai competenți și cu experiențe mai bogate. Bine ar fi să o facă măcar de aici încolo!¹⁾

GHEORGHE M. PTEANCU.

Insemnări.

Fundațiunea pentru ajutorarea ziariștilor români din Ungaria. Dupăcum apare din darea de seamă pe 1915 a episcopiei administrative, fundațiunea ziariștilor „cu toate greutățile“ provocate de războiul mondial, a sporit și anul trecut cu *peste douăzeci mii* de cor., atingând suma de Cor. 102,252'92. Sporul acesta mic, ce-i drept, față de trecut, dar destul de însemnat pentru împrejurările date, s'a realizat din donațiunile doamnei *Iuliana Stoica de Hațeg* (10,000) și aceea a fericitului mitropolit *Ioan Meșianu* (5,100'25), adăugându-li-se dobânda după averea de mai înainte (4,070'66) și diferite contribuiri în suma de 3,153'21 cor.

Citind aceste date, ne place să relevăm cu bucurie, că între cei adormiți în Domnul s'au găsit și anul trecut suflete înțeleghătoare a rolului mare ce revine presei în viața unui neam, mai ales când acestuia nu-i este dat să trăiască între împrejurările cele mai prielnice dezvoltării sale. Mângâierea ce ne-o îmbie acest fapt crește apoi și mai mult, aflând din aceeaș dare de seamă, că donațiuni mai recente de această natură sporesc deja averea fundațiunii cu 8,500 cor., care sumă până la finele anului sperăm să o putem pune măcar încincit la poziția acestui an. O propagandă mai intensivă a episcopiei în această direcție ar putea însă crește și mai mult rezultatul

¹⁾ Între împrejurările date și după informațiile ce avem despre părerea în cauză a cercurilor dela conducere, ideia unui congres catehetic român se va putea realiza cel mult după terminarea războiului. De aceea în chestia mai urgentă a planului de învățământ dela școlile medii s'au și luat deja aici la Blaj hotărâri, cari sperăm să fie aprobate și de celelalte Ordinariate. Bine ar fi însă, dacă și partea referitoare la școlile elementare s'ar discuta de cei competenți mai pe larg și mai amănunțit în aceste coloane — pe cari le oferim cu drag —, pentru ca la un eventual fiitor congres părerile să fie plus-minus cunoscute, ori întrucât congresul din orice motive nu s'ar ține, ca și aceasta parte să se poată aranja bine și fără de congres. De aceea am publicat cu plăcere șirele de mai sus ale păr. Pteancu, cari au meritul de-a deschide această discuție. N. R.

final al acestor oferte. Dar necesitatea unei propagande mai stăruitoare din partea epitropiei ni-se pare reclamată mai ales de poziția de tot prea neînsemnată a „contribuirilor diferite“, care, dupăcum înșasă darea de seamă o remarcă, nu face nici a zecea parte din suma acestei poziții din vremile de înainte de războiu. Ofertele ce întră acum, pe mai multe liste chiar, pentru orfelinatele noastre, dovedesc că greutatea împrejurărilor de războiu nu a micșorat chiar de fel spiritul nostru de jertfă și că fiii acestui neam contribuie cu dragă inima pentru scopuri, cari, în lumina unei propagande continue, i-se prezintă ca folositoare. Deosebit ni-se pare de neîngăduit, ca *băncile noastre* să contribuie la sporirea acestui fond *numai* cu 640, *zi șasă sute patruzeci* coroane. Căci dacă în acest an particularii pot fi socotiți de angajați, în măsura mai mică sau mai mare pentru orfelinat, băncile, cari fără îndoială trebuie să-și ia partea cuvenită și din mișcarea pentru orfani, sunt de sigur în stare de a schimba pentru viitor poziția rușinoasă a sumei de mai sus, din care nu știm dacă pe câte un institut financiar se vin, ori nu, câte *două* (sic!) coroane; mai ales, dacă vom scădea dintr'ânsa suma de 300 cor. oferită din partea unui singur institut („Victoria“).

Cu un cuvânt, credem că o mișcare mai viguroasă pe această temă, care în mod firesc are întreg sprijinul presei noastre, va putea realiza, și între „împrejurările grele“ de acum, rezultate mult mai edificatoare. Le dorim din inimă, fiindcă instituția de care-i vorba vrednicește în deplină măsură o sprijinire cât mai călduroasă din partea tuturor.

Dr. Alexandru Rusu.

CRONICĂ.

Inaugurarea școlii industriale române din Lugoj.
Fără zgomot, fără ripoteri și fără discursuri, se va inaugura, la Lugoj, în 11 Maiu a. c. *cea dintâiu școală industrială română*. În cadre modeste își ia începutul o instituție culturală și economică, care, credem, se va desvoltă, cum se desvoaltă un arbore în adâncă tăcere, încetul cu încetul, aducând roade bogate și folositoare bisericii și neamului nostru. Importanța acestei instituțiuni, în istoria luptelor și a nizuințelor noastre spre bine și spre mai bine, e mai presus de orice îndoială. Cine s'a ocupat mai deaproape cu chestiunea instruc-

țiunii și educațiunii ucenicilor dela meserii, va înțelege însemnătatea, ce comportă o școală, cum e și ceea ce se deschide în edificiul fostului internat gr.-cat. de băieți din Lugoj, unde deja e bine aranjată o lucrătoare de măsar, strugar și rotar, stând sub conducerea unui inteligent și iscusit industriaș, N. Ciorogariu și sub inspecțiunea și jurisdicțiunea susținătorului, care e Ordinariatul de Lugoj. În legătură cu acest atelier e *internatul pentru ucenici*, în care deocamdată se primesc gratuit numai orfani de ai războiului, având ei o corectă, rațională și părintească îngrijire atât trupească, cât și sufletească, din cari vor ieși industrieși harnici, conștiențioși, cruțători, cu cunoștințe bogate teoretice și practice și cu convingeri puternice religioase-morale.

Fiecare suflet iubitor de progres s'a bucurat, văzând munca și jertfele, ce s'au adus în timpul din urmă din partea conducătorilor eparhiei de Lugoj pentru promovarea religiosității, moralității și a culturii poporului nostru. Puternica clădire a seminarului teologic împreună cu internat pentru elevii români dela gimnasiul de stat de acolo, ridicat sub conducerea regretatului și marelui episcop Hossu și deschis de P. S. Sa episcopul Valeriu, — cel dintâiu institut pedagogic de fete înființat la stăruințele acestui Preasfințit, care, neputând edifică în timpurile acestea anormale, a cedat o parte din reședința episcopescă pentru preparandie, în care sunt 70 eleve ordinare și tot atâtea privatiste în două cursuri și pentru care în anul viitor scolastic, când vor fi 3 cursuri, Părintele episcop își va ceda reședința întregă, apoi școala de meserii, ce începe să se desvoalte cu smerenie — sunt tot atâtea fapte, cari grăiesc mai convingător decât orice cuvânt despre preocupările nobile și activitatea serioasă și bineplănută a conducătorilor celei mai mici și mai sărace dieceze române. — Dumnezeu să reverse darurile sale bogate și peste începutul celei dintâiu școale române de meserii! (șr.)

#

Reforme calendaristice. Sub influința stărilor de războiu, multe lucruri, cari în timp de pace poate încă multă vreme ar fi rămas în stadiul discuțiilor teoretice, cari cum-pănesc, uneori chiar cu prea multă scrupulozitate, toate amănuntele — au trecut în domeniul faptelor împlinite. Intre aceste este de a se pune fără îndoială și înlocuirea calendarului vechiu (iulian) cu cel nou (gregorian) votată de parlamentul

bulgar pentru întreagă *Bulgaria* și de conferența episcopilor noștri ruteni (*Munkács* și *Eperjes*) și a celui de *Hajdu-dorogh* pentru diecezele acestora. Cea dintâiu este un act al puterii civile, iar a doua un act ce rămâne în cadrele puterii de jurisdicție bisericească, dar ambele sunt urmări ale constelației politice create de războiu, mai având comună și latura de-a rupe ostentativ și această ultimă legătura dintre cei ce au schimbat calendarul și între pravoslavnică Rusie, care tot mai ține să nu primească calendarul pus în circulație sub numele unui episcop al Romei catolice.

În Bulgaria noua ordine este introdusă în viața civilă pe întreagă linia și această schimbare, foarte probabil, nu peste mult se va adopta și în viața bisericească, independent de aceea, că mărețul gând al unirii bisericești a Bulgarilor cu biserica Romei va avea, sau nu, în curând rezultate mai pozitive. De altă parte diecezele noastre nordice au fixat deja ziua din Iunie, când după Rusalii sărbătoarea nașterii sf. Ioan Botezătorul (Sânzienele) vor ținea-o deja în 24 Iunie nou, scriind după 10 Iunie al calendarului vechiu imediat datul de 24.

Astfel se introduce, desigur fără mari greutăți, destul de aproape de noi și de interesele noastre o apropiere de adevărul obiectiv, pe care mai mult anumite preocupări, decât ceva greutăți reale au împiedecat-o atâta amar de vreme. Chestiunea stăruiii pe lângă vechiul calendar *greșit*, după credința noastră de fapt nare nici-o importanță practică, și de aceea e sigur că mai curând ori mai târziu vom intra și noi, cari mai avem vreme (!), în apele acestor reforme. Că apoi pe atunci, când va veni rândul nostru la aceste reforme, alții vor înainta deja pe alte terene, rămânând noi pururea codași — pare-că puțin ne sinchisește. Căci altfel, am mai porni și noi câte-o mișcare. (ar.)

*

Dintr'un raport al vicariului apostolic militar Dr. E. Bjelik aflăm, că în teritoriile ocupate de pe frontul sudic, unde — cine știe până când — s'a potolit furia războiului, locul încăerărilor grozave din trecutul apropiat l-au luat începuturile unei frumoase organizări culturale și religioase făcute, firește, sub auspiciile regimului militar de acolo. Starea, în care se găsește populația rămasă acasă, este, după acest raport, foarte deplorabilă. Numărul înspăimântător de mare al analfabeților, cari pe lângă aceea n'au nici cele mai elementare

cunoștințe religioase, prezintă dreptacea un larg câmp de muncă intenzivă, ce va trebui să urmeze în viitorul apropiat.

Intre primele lucrări ce s'au întreprins în această direcție a fost conscrierea copiilor rămași pe drumuri, orfani, fără de nici un ajutor, al căror număr se urcă la 10,000. Paralel cu această conscriere s'au luat și măsurile de lipsă pentru adăpostirea lor în asilele de copii ridicate anume în mai multe centre potrivite. Pentru cei de școală s'au deschis, atât pentru băieți cât și pentru fete, mai multe cursuri de agronomie și industrie, lucrându-se deja din greu la planurile unor adevărate școli de specialitate. Lângă fiecare institut cultural de orice natură s'a ridicat câte o masă caritativă, unde copii părinților săraci capătă și de mâncare. Nicăiri nu se plătesc bani de școală și toate recvizitele școlare se dau gratuit. De asemenea s'au luat măsuri și pentru sanarea stărilor *religioase* din cale afară triste. Lângă comandele militare din Belgrad și Cetinje este împărțit și câte un „superior de câmp“, care îngrijește de pastorația țării, având ajutoarele de lipsă în persoană preoților militari împărțiți pela singuraticele comande de cerc și prin institutele sanitare. Ni-se dau apoi amănunte referitoare la numărul și viața religioasă a populației catolice de acolo, amintindu-se că numai în Belgrad sunt la vre-o 4,000 de catolici, pe sama căroră, în lipsa unei biserici mai mari — până acum aveau numai o mică capelă în palatul legațiunii austro-ungare — s'a adaptat provizor de capela însași sala tronului din conacul regelui Petru.

Dispozițiile aceste sunt într'adevăr frumoase și mult promițătoare, dar totuși citindu-le gândul nostru lunecă peste ele în zare, cercând să deslușească, dacă se ivesc deja, ori încă nu, zorile unei adevărate și pașnice munci culturale, care să nu mai stee sub egida comenzilor militare... Și de pe buzele noastre se desprinde rugăciunea: „Doamne, vie împărăția ta!“ (ar.)

*

Cronica războiului Dela începutul războiului mondial, nespus de bogat în evenimente, cari au produs schimbări radicale în toate direcțiunile vieții, am remarcat, în două rânduri (nr. 15—16 din 1914 și 9 din 1915), marea importanță a încreștării tuturor momentelor de însemnătate națională, culturală, economică și religioasă-morală, cari s'au succedat în fiecare parohie, filie și cătun în timpul acesta de grea calamitate. Ar-

hiereii noștri atât proprio motu, cât și la cererea ministrului cultelor și instrucțiunii publice dela 27 Noemvre 1914 Nr. 5461 au ordonat preoților, să noteze și să păstreze documentele, cari stau în legătură cu evenimentele înflorătorului rășboiu. Nu ne îndoim, că cei mai mulți preoți au notat și notează cu zel și pricepere jertfele pentru țară și tron ale poporului nostru, cum și străformările produse în inima și mintea lui. Știm însă, că mai sunt și de aceia, cari vreau să amâne împlinirea acestei datorințe până la finea rășboiului. Și fac rău, fiindcă multe lucruri se uită, iar descrierea celor ce nu se uită nu va putea fi atunci așa de vie, plastică și fidelă ca atunci când s'au întâmplat. Din motivul acesta ne bucurăm, când vedem, că în oarecare formă se reîmprospetează atât importanța cronicii rășboiului, cât și datorința de a o face la timp potrivit. În respectul acesta e un înțelept și puternic memento și ordinul-cercular al ministrului de culte și instrucțiunea publică dela 14 Martie a. c. Nr. 31,198—VII/6, în care dispune tuturor școlilor să adune și să prelucre toate monumentele de rășboiu, cari privesc școala, administrația școlară, instrucțiunea și educațiunea în aceste timpuri atât de critice. (șr.)

*

O foarte landabilă hotărîre a conferenței de primăvară a corului episcopesc maghiar este aceea, care împune tuturor credincioșilor din țară, ca într'o zi anumită din luna Maiu, să se împărtășască cu sf. cuminecătură. Fixarea zilei a rămas în grija singuraticelor Ordinariate diecezane, cari în cele mai multe locuri au și luat deja măsurile de lipsă, pentruca această *comună împărtășanie națională* să aducă roade cât mai bogate.

Și într'adevăr prin ce s'ar putea mulțumi mai cuviincios și mai demn bunului Dumnezeu pentru ajutorul prestat țării în decursul acestui rășboiu, și prin ce s'ar putea implora mai efectiv rodul unei finale păci biruitoare, decât prin apropierea noastră de izvorul tuturor darurilor!? De aceea sălutăm cu multă bucurie vestea ce ne vine din dieceza *Lugojului*, că pe teritorul ei încă s'au luat dispoziții în direcția aceasta, fixându-se ca zi de cuminecare comună sărbătoarea sf. Rusalii.

Bine ar fi, dacă și celelalte dieceze ale noastre ar lua dispoziții similare. (r.)

Cărți și reviste.

Adolf Harnack — Dr. Gh. Comșa, *Monahismul, idealurile și istoria lui*. Sibiu 1916. Preț 1 coroaă.

Increștăm această traducere a lucrării profesorului *raționalist* dela Berlinul studiilor mai înalte teologice al atâtor clerici »ortodoksi«, ca o apariție foarte dureroasă pentru viața religioasă a »ortodoxismului«. Traducătorul spune, ce-i drept, în prefață, că nu poate accepta întru toate părerile lui Harnack, »ca d. p. aserțiunea, că monahismul răsăritean nu și-a îndeplinit întru toate îndatoririle morale față de lume«, dar cu toate acestea crede că e bine, să ofere această lucrare cititorilor »Telegrafului Român« (unde s'a publicat mai întâiu), pentru că e de convingerea, că prin citirea ei »duhul pornit spre laicizare« al bisericii ortodoxe-române numai îndreptă se va putea. Dacă, lângă această ciudată auto-confesiune, vom alătură apoi și părerea recenzentului de reclamă a traducerii, un oarecare Gh. Maior, din foiața Nr. 34 (29 Martie c.) a »T. R.«, în care se cer și alte traduceri similare, »mai ales din lucrările distinsului A. Harnack ... care a pătruns adânc în ființa creștinismului fără deosebire de confesiune (!) și e omul cu adâncă privire obiectivă în viața bisericii (a cărei biserici? a celei aconfesionale?!) lui Hristos«, ne putem da seamă în deplină măsură despre urmările dureroase ale școlirii clericilor noștri »ortodoksi« pela universitățile protestante dela Iena și Berlin.

Care, va se zică, raționalistul Harnack și alții de teapa lui, au menirea frumoasă de a spiritualiză, ori, dacă se poate zice, de a clericiză de nou »duhul pornit spre laicizare al bisericii ortodoxe-române«! Acel Harnack, despre care până și liceanii știu, că este aderentul (chiar unul dintre corifeii!) curentului ce se încearcă să aplice principiile evoluției darviniste și pe terenul religiunii, acela pentru care creștinismul (și catolic și »ortodox«) de astăzi este a nu știu câta fază de evoluție heterogenă (!) a învățaturii Domnului Hristos, Harnack, ale cărui principii sunt depuse și în lucrarea tradusă de d. Comșa, el care privește »adânc« în ființa creștinismului »fără deosebire de confesiune« — a ajuns: *dascălul bisericii române neunite dela noi!*...

Frumoase perspective! (ar.)

*

O bună serie de articole închinat grijei de sănătatea și binele copiilor se urmează de o vreme încoace, în foaia săptămânală din Făgăraș »*Olteanul*«. Autorul lor d. A. Melin (Lupeanu) dovedește prin scrierea lor o mare îndemănare de a spune frumos și pe înțelesul tuturor lucruri nespuse de folositoare, cari, mai ales în vremile de acum, se încopcie foarte potrivit la carul ni-zuințelor obștești de a da problemei copiilor o cât mai favorabilă deslegare. Pentru noi Români, poate mai mult ca pentru

alții, chestiunea aceasta este una dintre lipsele cele mai mari și de aceea am fi foarte bucuroși, dacă autorul s'ar gândi să scoată scrisul său și în broșură. L-ar avea atunci nu numai cititorii puțini ai »Olteanului«, ci ar putea deveni un bun al întregului neam.

Se va face? (ar.)

TELEFON.

Manuscrisele nu se înapoiază.

Dr. F. Lugoj. Abia acum ne-a sosit Nr. 8 din »Foaia Oficioasă«, din care vedem cu multă bucurie, că Veneratul Dv. Ordinariat diecezan încă în ședința consistorială din 9 Aprilie a luat, în cauza orfelinatului nostru central, dispoziții întru toate identice cu cele dela Gherla și Oradea mare. Foarte bine! Deacum unirea este deplină și gândul măreț al păr. nostru mitropolit se va realiza desigur în modul cel mai strălucit.

P. T. Restanțieri cu plata abonamentului. În repetite rânduri V'am comunicat suma, cu care ne datoriti fiecare ca abonament, cerând achitarea aceleia. De vreme ce foarte puțini au dat ascultare cererilor noastre, V'am avizat, că vom încerca a ne încasa pretenziunile juste, până inclusiv Decembrie 1915, cu trase postale, cari sunt și costisitoare și reclamă și timp. Am și trimis trase postale în toate părțile, dar, durere, o grămadă ne-au fost returate cu notificarea postelor respective, că trasatul »nem kereste«, ori »nem fogadta el«. Trasele postale returate până acum sunt despre 3865 C, adică trei mii optsute șasăzeci și cinci cor., o sumă considerabilă de care am avut trebuință chiar și în timpuri normale, dar acum, când ni-s'au urcat foarte simțitor cheltuelile de imprimare ale revistei. Cum ați observat, nrul 8 s'a tipărit pe o hârtie mult inferioară celei folosite până atunci, fiindcă, după spusele păr. prefect al tipografiei, hârtia veche nu se mai fabrică și dacă s'ar fabrică, numai ea singură ne-ar costa, la număr, cu 50% mai mult decât toate cheltuelile tipografice, ce le-am avut, la început, cu un întreg număr.

N'am urcat plata abonamentului, nici n'am schimbat tiparul curat și îndesat din timpuri bune, nici n'am redus, ori slăbit cuprinsul revistei, deși ni-s'au urcat cheltuelile foarte mult și deși am fost martori, cum gazetele și alte reviste au fost necesitate să ridice abonamentul ori să reducă cuprinsul, ori se apară rar și neregulat. Credeam, că încasând pretenziunile vechi dela restanțieri și primind regulat abonamentele curente, vom putea face față necazurilor și pe lângă plata veche de abonament. Suma de cor 3865, apoi atâtea mii neincasate de pe anul curent dovedesc, că am greșit în calcul.

Până acum n'am hotărât, ce procedură să urmărim față de restanțierii moroși, cari ar putea să-și achite abonamentul de pe câte un an aproape cu prețul unei metrete de cucuruz, ori cu prețul unei găini. Să-i denunțăm Ordinariatelor, să le publicăm numele, să-i improcesuăm, ori să le trimitem de nou trase postale? Ne vine așa de greu, să o facem!... Deocamdată îi rugăm, să binevoiască a-și aduce aminte, că ni-s datori și că e păcat a nu-și plăti datoria.

Dr. B. București. Constatăm cu mulțumită primirea sumei ce ne-ați trimis ca abonament pentru: 1. I. P. S. Sa primatele României Dr. Konon Arămescu Donici pe trei ani; 2. Fundația Carol pe 2 ani; 3. Cassa școalelor pe doi ani; 4. A. Frățilă (Galați) pe doi ani; și 5. Dr. Ioan Mihălcescu pe un an. — Se va face și ce dorește d. librar Suru.

O. Cichindeal. Vă împlinim dorința.

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.